

О. В. Раздольська

аспірант кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ПОЛІЦІЄЮ ПІД ЧАС ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

У статті проаналізовано особливості дотримання прав і свобод людини і громадянина поліцією під час провадження в справах про адміністративні правопорушення. Обґрунтовано позицію про важливість забезпечення дотримання відповідного, базового інституту правової системи до правоохоронної діяльності, крізь призму зокрема й тих положень законодавства України, що регламентують неухильність дотримання органами правопорядку засад і принципів правової державності.

Автором обґрунтовується, що права і свободи людини і громадянина, як базовий теоретико-правовий інститут співвідноситься із правоохоронною діяльністю органів правопорядку як форма та зміст діяльності з забезпечення правопорядку в суспільстві. Водночас, провадження справ у адміністративних правопорушеннях є формою притягнення до окремого виду юридичної відповідальності за вчинення суспільно шкідливих діянь, що визначаються Кодексом України про адміністративні правопорушення як такі, за які передбачається адміністративна відповідальність.

Додатково обґрунтовано те, що Кодекс України про адміністративні правопорушення як цілісний і кодифікований нормативно-правовий акт у галузі притягнення до відповідності осіб, за вчинення відповідних діянь, містить не лише систематизовані та зведені нормативно-правові підстави, що регламентують порядок і процедуру притягнення до такого виду відповідальності, а й регулює основні принципи такого процесу, встановлює певні обмеження та «межі» відповідної діяльності в співвідношенні з інститутом прав і свобод людини і громадянина, котрі зокрема мають конституційний і загальнообов'язковий характер.

Перспектива подальших наукових пошуків полягає в установленні основних й найбільш системно обмежуваних прав і свобод людини і громадянина, що утискаються в процесі реалізації правоохоронної функції відповідними уповноваженими підрозділами під час провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Ключові слова: права людини, правова охорона, відповідальність, адміністративні правопорушення, дотримання прав.

Актуальність тематики. Права і свободи людини і громадянина в Україні, визначають зміст і спрямованість державної політики, гарантують успішність та прогрес у питаннях розбудови правової державності, безпосередньо впливають на становлення та укріплення основних демократичних процесів в Україні, як державі європейського зразка.

Особливості дотримання прав і свобод людини і громадянина під час застосування поліцейських заходів, перш за все полягають в тому, що на сучасному етапі функціонування української державності, основні перешкоди до досягнення балансу та правопорядку в суспільстві утворює збройна агресія росії проти України, що в свою чергу ускладнює роботу органів

правопорядку загалом та зокрема, поліції. Слід звернути увагу на те, що поліція, як орган державної влади, з метою забезпечення прав і свобод людини і громадянина, має права щодо обмеження прав і свобод людини і громадянина, якщо їх дії кваліфікуються як правопорушення, тобто діяння, що за своїми право-конструктивними особливостями підпадає під ознаки протиправного й караного (в адміністративний, кримінальний чи інший спосіб).

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері забезпечення функціонування принципу дотримання прав і свобод людини і громадянина в діяльності поліції.

Метою статті є аналіз проблемних питань забезпечення функціонування принципу дотри-

мання прав і свобод людини і громадянина в діяльності поліції.

Виклад основного матеріалу статті. Важливим елементом стабільного існування держави є суспільний лад. Правоохоронні органи докладають значних зусиль щодо його підтримки на належному рівні. Держава несе відповідальність перед окремим громадянином і перед суспільством у частині зміцнення правопорядку, протидії протиправним діям, серед яких за масовістю одне з центральних місць займають правопорушення, пов'язані з появою у громадських місцях осіб у стані алкогольного сп'яніння. Істотна роль у вирішенні цієї проблеми належить поліції, оскільки, будучи спеціальним суб'єктом управління, саме поліція здійснює захист життя, здоров'я, права та свободи громадян України, охороняє громадський порядок і забезпечує громадську безпеку у державі, реалізує державно-владні повноваження щодо застосування заходів адміністративного впливу. Ефективність та законність застосування зазначених заходів залежить від чіткої нормативної регламентації підстав, порядку та процедури їх реалізації [1]. Саме факти спроб і реальних порушень прав і свобод людини і громадянина на адміністративно-правовому рівні й створюють обставини за яких поліція й відповідні посадові особи вимушені реагувати на ці події, вживаючи різноманітних заходів адміністративного впливу, одним із яких на тлі встановлення реального факту порушення норм і засад адміністративного законодавства є початок провадження справи про адміністративне правопорушення, котре й має на меті реалізацію повноваження поліції та обов'язку поліцейського щодо забезпечення правопорядку в суспільстві та державі.

Крім цього, оскільки сам адміністративний контекст діяльності поліції, як контекст і процес правоохорони, може набувати досить різноманітних форм і проявів, котрі в свою чергу мають бути врегульовані виключно крізь призму міри дозволеного законодавством України в діяльності поліції, тоді як громадянин у даному випадку ладний вчиняти все, що йому прямо не забороняє законодавство, що часто спричиняє низку нерозумінь мір дозволеного та можливого під час складання протоколу про адміністративне правопорушення й саме у цьому, на нашу думку, полягає проблематика дотримання прав і свобод людини і громадянина в указаному виді поліцейської діяльності та в контексті системи правоохорони загалом.

Водночас, не можна зазначати про те, що адміністративне провадження стосується лише

поліції, оскільки сама собою адміністративна галузь та механізм притягнення до адміністративної відповідальності різних осіб є досить різноманітним і полікомпетентним. Так, адміністративний процес охоплює значну кількість окремих проваджень, як зазначає С.Ю. Беньковський, тільки за останні роки з'явилися провадження в справах про одержання громадянами субсидій, про ліцензування діяльності підприємств, оформлення спеціальних економічних зон, приватизацію громадянами житла, землі тощо [2, с. 12]. В цьому розрізі належить зазначити, що здійснення поліцейськими провадження в справах про адміністративні правопорушення, що є підвідомчі виключно Національній поліції України також є важливим запобіжником дотримання прав і свобод людини і громадянина в такій діяльності, оскільки саме від компетенції конкретного працівника залежить безпосереднє визначення міри та можливості (а можливо й правомірності) притягнення до адміністративної відповідальності тих чи інших осіб.

У правовій літературі виділяють чотири стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення: порушення справи про адміністративне правопорушення; розгляд справи; оскарження постанови у справі та перегляд постанови; виконання постанови [3, с. 434]. Відповідно, належить вказати, що форми і методи забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина на всіх указаних стадіях може бути безліч, із урахуванням окремих особливостей функційної реалізації всіх указаних стадій. Проте, на нашу думку, загально правові форми та методи забезпечення дотримання принципу прав і свобод людини і громадянина все ще залишається не багато. Один із найбільш ефективних у даному розрізі може бути забезпечення високоякісного добору поліцейських до служби в поліції, оскільки освіченість та високі професійні стандарти є запорукою дотримання прав і свобод людини і громадянина відповідного принципу в діяльності не залежно від стадії.

Крім цього, належить звернути увагу на тому, що один із найбільш ефективних способів, був і залишається – забезпечення належного громадського, відомчого та позавідомчого контролю за здійснюваною діяльністю, що в умовах полі суб'єктності забезпечення відповідного процесу, також дозволяє дещо спростити ці процедури. Так, до прикладу, законодавством передбачається процедура оскарження вине-

сеної постанови або ж крім цього, існує інститут понятого та свідка, покази та свідчення якого можуть бути використані в процесі провадження справи про адміністративне правопорушення та винесення відповідного рішення конкретним поліцейським.

Крім цього, громадський контроль в даному контексті також застосовується як один із найбільш результативних інститутів громадянського суспільства, що дієво впливає на дотримання й неможливість порушення прав і свобод людини і громадянина поліцейським, навіть за умови наявності такої мети.

З огляду на різноманітність адміністративним проваджень у юридичній науці прийнято їх класифікувати на юрисдикційні та неюрисдикційні. Кожне із цих проваджень має свої особливості, характерні риси, які залежать від виду справи, правового статусу суб'єктів, які беруть участь у процесі, тощо. Водночас кожному адміністративному провадженню притаманні загальні риси, такі як складання протоколів, застосування запобіжних заходів, опитування свідків, прийняття рішення, винесення постанови, її оскарження тощо [4]. Саме це, на нашу думку й має бути висвітлено як поліцейським так і громадянам – що процеси пов'язані зі складанням протоколу про адміністративне правопорушення пов'язане з використанням типової форми бланку такого документу та поліцейський не може власноруч і на свій розсуд міняти його конструкцію, підмінюючи при цьому поняття та терміни викладені в ньому. Окремим питанням є можливість чи неможливість застосування запобіжних заходів, що чітко межують з питанням піднятим у попередньому підрозділі дисертації – щодо поліцейських заходів (у даному випадку, заходів примусу), котрі також можливі в застосуванні лише за серії певних обставин і можуть складатись також із заперечувальної частини самої особи, до якої вони потенційно застосовуватимуться.

У чинному Кодексі України про адміністративні правопорушення слід виділити три процесуальні форми провадження у справах про адміністративні правопорушення: спрощена процесуальна форма провадження у справі про адміністративне правопорушення, звичайна процесуальна форма провадження у справі про адміністративне правопорушення, ускладнена процесуальна форма провадження у справі про адміністративне правопорушення (або адміністративне розслідування), яка не має легітимного закріплення в законі [5; 6, с. 8].

Спрощена процесуальна форма провадження у справі про адміністративне правопорушення характерна визнанням адміністративної вини конкретної особи та незначною складністю конструкції адміністративного правопорушення, що в свою чергу хоч і унеможливає забезпечення належного контролю за дотриманням принципу прав і свобод людини і громадянина та в умовах добровільної згоди притягнутої до адміністративної відповідальності особи, не несе суттєвих ризиків.

Звичайна процесуальна форма провадження у справі про адміністративне правопорушення характерна всіма притаманними компонентами та включає в себе запобіжні заходи в процесі написання протоколу про адміністративне правопорушення, дослідження всіх обставин справи поліцейським, а також винесення відповідного рішення та процесів його оскарження, що в свою чергу та на нашу думку створює базові обставини до застосування законодавства України виключно в належний і правомірний спосіб поліцейським, а також відкриває можливості громадянину (-нці) якого (яку) притягують до відповідальності оскаржити відповідне рішення та різноманітними законними способами досягти правомірності поведінки поліцейського та дотримання ним принципу прав і свобод людини і громадянина.

Найбільш небезпечним явищем у системі процесів щодо провадження в справах про адміністративні правопорушення, на нашу думку є ускладнена процесуальна форма провадження у справі про адміністративне правопорушення (або адміністративне розслідування), яка не має легітимного закріплення в законі та є за своїм змістом науковим явищем, що широко досліджується вченими та практиками, проте широко застосовується в правозастосовній діяльності поліцейських підрозділів. Важливо розуміти, що лише унормовані та чітко визначені правовідносини можуть врегулювати соціальні взаємини так, щоб останні були зрозумілими та доступними способами укладені та відповідали стандартам демократії та забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина.

У свою чергу О.Ю. Луцьов відзначав, що під адміністративним процесом варто розуміти порядок діяльності всіх органів державного управління щодо здійснення їх компетенції, порядок вирішення всіх справ, що виникають у процесі управління, і застосування норм матеріального адміністративного права. Учений зазначив: «Широке

коло питань, за допомогою яких вирішуються завдання щодо поліпшення роботи органів державного управління, входить у поняття адміністративного процесу» [7, с. 27]. Відповідно, децю виходячи за межі поняття та явища провадження в справах про адміністративні правопорушення дана позиція може врегульовувати ту частину оптимізації дотримання принципу прав і свобод людини і громадянина, де має місце інституційний аспект забезпечення недопущення їх порушення (порядок добору поліцейського та система контролю (внутрішня чи зовнішня).

В свою чергу, на думку О.В. Кузьменко, провадження у справах про адміністративні правопорушення являє собою нормативно врегульовану діяльність уповноважених суб'єктів із застосування адміністративної відповідальності за скоєний адміністративний проступок, а також попередження адміністративних правопорушень [8]. Не менш важливим на нашу думку є визначення процесу притягнення до адміністративної відповідальності крізь призму профілактичного процесу, оскільки в цей момент поліцейськими також може бути допущено низку порушень прав і свобод людини і громадянина через власну необережність, розголошення персональних даних чи інші форми порушення з метою поліпшення системи правопорядку в суспільстві.

Висновки. У статті проаналізовано особливості дотримання прав і свобод людини і громадянина поліцією під час провадження в справах про адміністративні правопорушення. Обґрунтовано позицію про важливість забезпечення дотримання відповідного, базового інституту правничої системи до правоохоронної діяльності, крізь призму зокрема й тих положень законодавства України, що регламентують неухильність дотримання органами правопорядку засад і принципів правової державності.

Автором обґрунтовується, що права і свободи людини і громадянина, як базовий теоретико-правовий інститут співвідноситься із правоохоронною діяльністю органів правопорядку як форма та зміст діяльності з забезпечення правопорядку в суспільства. Водночас, провадження справ у адміністративних правопорушеннях є формою притягнення до окремого виду юридичної відповідальності за вчинення суспільно шкідливих діянь, що визначаються Кодексом України про адміністративні правопорушення як такі, за які передбачається адміністративна відповідальність.

Додатково обґрунтовано те, що Кодекс України про адміністративні правопорушення як

цілісний і кодифікованих нормативно-правовий акт у галузі притягнення до відповідності осіб, за вчинення відповідних діянь, містить не лише систематизовані та зведені нормативно-правові підстави, що регламентують порядок і процедуру притягнення до такого виду відповідальності, а й регулює основні принципи такого процесу, встановлює певні обмеження та «межі» відповідної діяльності в співвідношенні з інститутом прав і свобод людини і громадянина, котрі зокрема мають конституційний і загальнообов'язковий характер.

Перспектива подальших наукових пошуків полягає в установленні основних й найбільш системно обмежуваних прав і свобод людини і громадянина, що утискаються в процесі реалізації правоохоронної функції відповідними уповноваженими підрозділами під час провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Список використаної літератури:

1. Булачек В.Р. Провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з появою осіб у п'яному вигляді у громадських місцях. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/98.pdf
2. Беньковський С.Ю. Правові засади та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення : дис. .... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. – Х., 2009. – 219 с.
3. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник / О.І. Остапенко, М.В. Ковалів, С.С. Єсімов, Л.С. Гулак., Н.Я. Отчак, Л.О. Остапенко інші. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2021. 618 с.
4. Фази́кош О.В. Особливості провадження в справах про адміністративні правопорушення та його принципи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Випуск 35. Частина I. Том 3. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/14853/1/>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8973-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/>
6. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Баб'як Н.В. Сутність адміністративного розслідування правопорушень. *Law & Sciences*. 2018. № 2. С. 4–9.
7. Лу́нев О.Ю. Питання адміністративного процесу. *Правознавство*. № 2/1962. № 2. С. 27–33.
8. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 208 с.

Razdolska O. V. Characteristics of observance of human rights and freedoms by the police during administrative offense cases

The article analyzes the peculiarities of the observance of the rights and freedoms of a person and a citizen by the police during proceedings in cases of administrative offenses. The position on the importance of ensuring compliance with the relevant, basic institution of the legal system for law enforcement activities is substantiated, through the prism of those provisions of the legislation of Ukraine, which regulate the strict observance of the principles and principles of legal statehood by law enforcement agencies.

The author substantiates that the rights and freedoms of a person and a citizen, as a basic theoretical and legal institution, are correlated with the law enforcement activities of law enforcement agencies as the form and content of activities to ensure law and order in society. At the same time, proceedings in administrative offenses are a form of bringing to a separate type of legal responsibility for committing socially harmful acts, which are defined by the Code of Ukraine on administrative offenses as those for which administrative responsibility is assumed.

It is additionally substantiated that the Code of Ukraine on Administrative Offenses as a complete and codified legal act in the field of bringing persons to compliance for the commission of relevant acts contains not only systematized and consolidated legal grounds that regulate the order and procedure of bringing such type of responsibility, but also regulates the main principles of such a process, establishes certain restrictions and "limits" of the relevant activity in relation to the institution of human and citizen rights and freedoms, which in particular have a constitutional and universally binding nature.

The prospect of further scientific research consists in establishing the basic and most systemically limited rights and freedoms of a person and a citizen, which are suppressed in the process of implementation of the law enforcement function by the relevant authorized units during proceedings in cases of administrative offenses.

Key words: *human rights, legal protection, responsibility, administrative offenses, observance of rights.*